

Jaroslava Blažková (1933) – prozaička, autorka kníh pre detských čitateľov, novinárka, vydavateľská redaktorka. Literárne úspechy dosiahla už v šesťdesiatych rokoch, no po obsadení Československa v auguste 1968 emigrovala do Kanady. Na Slovensku jej knihy začali opäť vychádzať až po novembri 1989.

Jaroslava Blažková

Odísť do exilu s vedomím, že už sa nikdy nevrátite, to musí byť vážne a ťažké rozhodnutie, pre vás o to ťažšie, že ste boli úspešná spisovateľka. V akom duševnom rozpoložení ste opúšťali vlast?

J Vo vašej otázke je najpodstatnejšie slovo nikdy. Zopakujem to slovo: nikdy! Dni bežali a tu zrazu na balkóne nášho bytu na milej Klemensovej ulici v Bratislave stáli moji rodičia a sestra, kývali nám a mne bolo jasné, že už ich nikdy neuvidím. Takisto ako neuvidím dunajské nábrežie, celú moju Bratislavu. Cítila som, ako sa moje srdce mení na kameň, kameň, ktorý sa zachytáva v hrudi a už sa nikdy neroztopí. Vlastne tam ešte stále je zvyšok...

Ako sa rodilo rozhodnutie emigrovať?

J Rozhodnutie urobil môj manžel. Nikdy už nechcel znova prežívať päťdesiate roky. Jeho priateľom bol literárny vedec Záviš Kalandra, jeden z pr-

vých, ktorého popravili. Iným jeho priateľom bol Eugen Löbl, ktorý bol vo väzení dvanásť rokov. Dušan chcel ďalej vedecky pracovať a vedel, že v novej situácii by nemohol. Ani deti by sa nedostali do škôl. A ja by som takisto nemohla písť ako prvá. Musela som teda súhlasiť, ale pociťovala som to ako pohreb môjho života.

Odišli ste do Viedne. Čo sa dialo potom?

 Môj manžel vzápäť dostal pozvanie od Torontskej univerzity, aby tam prišiel prednášať. Zaujímavé je, že o dve hodiny, keď už telegraficky Toronto prijal, ozvali sa Švédi s tou istou ponukou. Tie dve hodiny rozhodli o celej našej budúcnosti. Pretože som milovala Selmu Lagerlöfovú, bola by som radšej žila vo Švédsku, v Európe...

Takže ste sa napokon s emigráciou zmierili...

 Novinári mi často kladú túto otázku a ja zväčša odmietam odpovedať. Bolo to moje najstrašnejšie obdobie a o vredoch nehovorím. Hoci dodnes mávam pocit, že žijem náhradný život.

Vráťme sa do päťdesiatych rokov, keď sa formovala vaša novinárska kariéra aj literárna dráha. Popri štúdiu na FF UK v Bratislave ste roku 1950 začali pracovať v rozhlase, o štyri roky ste sa stali redaktorkou denníka *Smena*, v roku 1956 vás však z politických dôvodov z redakcie prepustili. Až po miernom politickom uvolnení v roku 1958 sa prestal na vás vzťahovať publikačný zákaz. Boli ste členkou Generácie 56, ktorá sa formovala po odhalení kultu osobnosti. Bola medzi vami spolupatričnosť, či vládla konkurencia?

 Nepovedala by som, že sme boli skupina. Spájal nás iba dátum narodenia a pocit nemožnosti režimu. Keď vznikol časopis mladých *Mladá tvorba*, povyťahovali sme zo zásuviek riskantné texty a už to bežalo. Na žiadnu konkurenčiu sa však nepamätam. Myslím, že sme si dosť žičili, len sme vždy trpli, či vyjde ďalšie číslo. Zhodou okolností hneď v prvom čísle som mala poviedku s názvom *Keby prišli*. Bola to malá ironická utópia o Slovensku, ktoré obsadili Američania a najväčší súdruhovia sa okamžite preporodili na amerikanofilov. Ako je známe, neboli to Američania, čo k nám vtrhli, a súdruhovia sa mohli ďalej veselo baliť do sovietskych kabátov. Boli sme prekvapení, že poviedka prešla cenzúrou.

Aká bola atmosféra v denníku *Smena*?

 Pracovali tam samí mladí ľudia, no vedomie, že nad nami vládne prísny Ústredný výbor Československého zväzu mládeže, nám zväzovalo ruky. Pracovala som v kultúrnej rubrike a neraz som sa ponáhľala s novými knihami, aby som ich prečítala z večera do rána, a kým sa vrchnosť zobudila a určila líniu, už sme mali v novinách recenziu, že kniha je skvelá a prečo.

Šéfredaktora si predvolali na koberček a mne pribudol čierny bod. Keď sa mi takýchto bodov nazbieralo, predvolali na koberček mňa a už som letela – pre nespoľahlivosť! Keď som si tie scény po rokoch premietla, videla som, že súdruhovia mali vlastne pravdu. Bola som muška-dobrodružka a spoľahlivá som nebola!

Takže dva roky ste strávili v robotníckom budovateľskom prostredí...

 Áno. Nasledovala púť za novým zamestnaním. Uchádzala som sa aj o miesto robotníčky v botanickej záhrade. Zodpovedný činiteľ mi smutne oznámil: S vaším kádrovým posudkom vás nemôžeme prijať, my tu máme mnoho vzácných rastlín a vy by ste ich mohli poškodiť! Stála som s otvorenými ústami a napokon som povedala: Súdruh, človeku by som mohla ublížiť, ale tulipánom nikdy! Napokon ma zamestnalo Mestské záhradníctvo okresných a pohrebných služieb. Tam som kopala do ešte nekulтивovanej zemi, bolo to pri letisku, staré robotníčky sa hnali kapustnými riadkami ako šípy a ja som sa ledva hrabala za nimi, nestačila som silou ani dychom. Bola to však zaujímavá skúsenosť na tomto poslednom z posledných postov. Pracovali tam vyradení právnički, sexuálne profesionálky a kadejaké mentálne aj fyzické kaliky. Jeden chlapec tam mával pravidelné epileptické záchvaty a ja som si hovorila, súdruhovia, mne nemôžete ublížiť, pretože ja o všetkom napíšem. Aj som skutočne jednu poviedku z toho prostredia napísala. Volala sa *Jozef a jeho bratia*. Vyšla v prvom vydaní *Jahniatka a grandov*. No nebola to žiadna pomsta. Ja na pomstu nie som dosť dobre stavaná.

Váš literárny debut, novela *Nylonový mesiac* (1961), priniesol celkom nový prístup k literárному textu, objavujú sa v ňom aj erotické scény, prvky feministickej literatúry, emancipácia, témy, ktoré boli dôvodom tabuizované. *Nylonový mesiac* mal mimoriadny úspech, neskôr vznikol aj celovečerný film...

 Mala som svojím spôsobom veľké šťastie. Časopisy, ktoré dostali písomný príkaz z Ústredného výboru KSČ, aby moje práce neuverejňovali, v uvoľnenej atmosfére tento príkaz ignorovali a ja som písala a uverejňovala. Čoskoro som mohla odísť na voľnú nohu, písaním som sa uživila. Onedlho som do vydavateľstva odovzdala rukopis *Nylonového mesiaca*. Vtedy si ma zavolal jeden funkcionár strany a mal ku mne clivý prejav. Vraj knižka je dobrá, ale má vážny nedostatok a ak ho neopravím, rukopis nemôže vyjsť. Ten nedostatok bol evidentný: v *Nylonovom mesiace* nebolo vidieť a cítiť vedúcu úlohu komunistickej strany. Nuž, vidieť ani cítiť ju nebolo, pretože som ju tam nevložila. Varovanie však na mňa zapôsobilo. Bola som zo *Smeny* navyknutá, že na podobné pokyny sa materiály škrtali, prepisovali alebo priamo vyhadzovali. Bola som zrelá, aby mi knižka vyšla, a tak som do rukopisu pripísala unaveného súdruha, celého sivého od dymu porád.

Býval na Vandinej chodbe a z času na čas sa s ňou pozdravil a spýtal sa jej, ako sa má. To bol reprezentant vedúcej úlohy strany. Sama som tou opravou nijako zvlášť netrpela, také boli časy. Redaktori vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ sa nad vylepšením dosť nasmiali, no kniha vyšla. *Nylnový mesiac* mal okamžitý úspech, hneď vyšli tri ďalšie vydania, v ktorých už ani ten schôdzami utrápený súdruh nebola. Kniha hneď vyšla v Prahe, vo Varšave, vo Viedni, v Budapešti a v mnohých ďalších krajinách. Dokonca bola do tlače pripravená v Mongolsku, no mongolskí súdruhovia, ktorí bdeli nad nevinnosťou ľudí v jurtách, ju včas zakázali.

Do slovenskej literatúry ste sa vrátili najskôr reedíciami kníh pre deti, ku ktorým pribudli nové *Minka Pyžaminka* (2003) a *Traja nebojsovia a duch Miguel* (2003), ale aj výberom z tvorby ... ako z gratulačnej karty (1997), najmä však knihou poviedok *Svadba v Káne Galilejskej* (2001). Aký to bol návrat?

N Na moje veľké šťastie v Bratislave už fungovalo nakladateľstvo Aspekt a dve zázračné Jany – Juráňová a Cviková. Tie sa ujali mojich prác. Ako prvý vyšiel *Nylonový mesiac* a poviedky *Jahniatko a grandi* pod nie najlepším titulom ...ako z gratulačnej karty. Nasledoval môj veľkolepo plánovaný opus *Svadba v Káne Galilejskej*, ktorý mal už niekoľko sto strán. Zamýšľala som ho ako satiru na socialistické mravy. No dĺžku som nezvládla a bolo mi jasné, že satira-nesatira, to už je uzavorená kapitola. Zoškrtala som teda text na tú časť, ktorú som kedysi mienila ako filmový scenár a k nej som pridala poviedky z kanadského prostredia.

Titulnú poviedku *Svadba v Káne Galilejskej* ste napísali ešte v 60. rokoch, je však upravená, ďalšie poviedky vznikali nasledujúcich dvadsať rokov v Kanade. Ako sa vám tvorili tieto príbehy v cudzine?

N Písanie nie je ľahká vec, o to ľažšia je v cudzine. Stále som mala čosi rozrobené, no niekedy sa mi videlo, že mám odzvonenie, že to ďalej už neviem. Môj dátvy a vytrvalý priateľ, profesor Milan Jurčo, ktorý ma roky povzbudzoval, mi raz napísal: ešte si nikdy nehovorila o svojom rodisku na Morave. Napíš dačo! Tak som si sadla a v priebehu týždňa som mala text hotový a uvidela som, že písat viem! Pustila som sa do práce z iného konca a postupne vznikali moje kanadské poviedky. Leopard však nemení svoje škvarky. Bolo to o slovenských rodinách, ktoré žijú v Kanade tak ako ja, štýlovo trochu chmúrnejšie než moje mladé prózy, no boli to texty, čo sa mi už môžu rátať. Prišiel rok 1989 a ja som mala knižku hotovú. Pridala som k nej kruto zostrihanú *Svadbu v Káne Galilejskej* a Aspekt ju mohol vydáť. Medzitým sa mojich starších textov ujala Kveta Dašková vo svojom vydavateľstve Q 111 a postupne vydávala jednu za druhou moje knižky pre deti, s novými ilustráciami, v nových kabátoch. Ako čas plynul – pravdaže, to bol už celkom iný čas – hrozne dávne „nikdy“ sa rozplynulo a ja som mohla do Bratislavu zájsť a zopakovať si vôňu svojej mladosti. Pre Aspekt som napísala ešte svoj prvý detský text s hrdinkami – dievčatkami: *Minka a Pyžaminka*. Pre Kvetu Daškovú som napísala príhody, čo mi za okupácie rozprával môj otecko, *Traja nebojsovia a duch Miguel*. A reťaz mojich próz sa ukončil *Happyendmi*.

Kritika veľmi dobre prijala knižku *Happyendy*, bola navrhnutá aj na Cenu Anasoft litera. Je napísaná epistolárnu formou a každý list, určený piateľke, je samostatnou kapitolou z obdobia, keď ste opatrovali ľažko chorého manžela. Prečo ste sa rozhodli opísať tieto skúsenosti?

 Roky a roky som bola autorkou dlhých, podrobných listov na najrozličnejšie adresy. Bola som zvyknutá zdôveriť sa so všetkým, čo som zažila, čo sa okolo mňa deje, s mnohými podrobnosťami. Ani som si veľmi neuviedomovala, že to bola zástupná forma mojej literatúry. Vyvierała spontánne a s láskou k adresátom. Keď mi ľažko ochorel môj Dušan, ktorý sa po mŕtviči premenil na štvorročné decko, neprichádzalo do úvahy, aby som si sadla a dala sa do vyrábania poviedok. Služba opatrovníčky bola na „plný úväzok“ a trvala štyri roky. V niektorých dňoch som si už zúfala. A vtedy mi napadlo, že napíšem sériu listov mojej Evičke Limanovej, v tých oka-mi-hoch keď „dieta“ spalo. Bol to akýsi akt sebazáchovy. A osvedčilo sa. Už som zase mohla myslieť aj na iné než na opatrovanie vo dne v noci. Dala som si záležať, aby v listoch neboli náreky a kvílenie – text mal byť o inom. Zachytávala som každý radostný moment, lebo aj v službe chorému sa také nájdu. Zbierala som všetky mierne groteskné až surrealisticke momenty z nášho okolia. A tak napokon vznikli *Happyendy*.

Píšete stále?

 Píšem ďalej tie dlhé listy, nanešťastie, každý už máme počítač, takže listy sa neuchovajú tak, ako to bolo s papierom a perom. A samozrejme, ako každý v mojom veku, hľadím do minulosti. Veľmi rada by som zaznamenala tie svoje Záhrady života. Napodiv, je to dosť ľažké. Takmer ako schudnúť.

Sledujete aj slovenskú literatúru?

 Pravdaže! Veľmi si cením niekoľko posledných kníh Ruda Slobodu, Tatar-kove *Navrávačky*. Radujem sa z každej ďalšej knihy Pavla Vilíkovského, ktorý je už oddávna to, čomu sa hovorí: moja láska. Aj jeho posledný opus *Pes na ceste* je až hrôzostrašný svojou ostrou, prenikavou pravdivostou. S potešením čítam knihy Jany Juráňovej, najmä nad *Láskami nebeskými* som sa od srdca zasmiala. Mám v Bratislave piateľky, dve z nich volám „moje adoptívne dcéry“ – Stanku Moysovú a výtvarníčku Martínu Matlovičovú, tie mi občas posielajú novinky slovenských vydavateľstiev. Takto si na mňa spomína aj moja Kveta Dašková, ktorá sa obetavo ujala vydávania mojich textov pre deti. Aj ona mi občas posiela slovenskú knižnú produkciu. Nemôžem zabudnúť na našich skvelých humoristov Lasicu a Satinského, mám od nich zobrané dielo a často v nich hľadám korenie života. Z jednej návštevy Bratislavы som si do lietadla viezla 60 kg nadváhy, samé knihy a knihy. Aj môj dobrý syn Andrejko sa vracia z Bratislavы tak isto. Niekdely nechávame balíky u mojej sestry a tá ich potom za nami posiela. Čiže, vi-

díte, nie je to systematické, ale zato hojné čítanie. Mám trápenie s očami, od lekára mám prísne zakázané čítať, ja však na stránky stále škúlim. No vždy musím niečo čítať, inak by som zahynula ako pivónia bez vody.

Ani v emigrácii ste nestratili vrodený optimizmus... Čo vám Kanada dala?

Och, bolo by to nedorozumenie, keby sa moje permanentné náreky na odchod z domova vykladali ako kritika Kanady. V *Poviedkach* aj v *Happy-endoch* som o nej dosť a s nadšením písala. Nie je vinou Kanady, že akási nepresídliteľná literátka pristala pri jej brehu. Kanada je veľkolepá a skvelá. Poskytla nám ochotne vľudne náručie. Môjmu manželovi, deťom a teraz aj vnukom sa tu výborne darí. Mne darovala široký prúd druhého jazyka, cez ktorý som dôkladne poznala dielo George Eliotovej, Henryho Jamesa, Jane Austenovej, Marcela Prousta, Françoisa Mauriaca, Simone de Beauvoire, Sigrid Undsetovej a z Kanadaňov Alice Munroovej. Nehovorím o veľkých Rusoch, pretože tých som už čítala aj doma, vždy a stále. Myslím si, že viem, čo je veľká literatúra. Toto vedomie dôkladne skorigovalo moje prebujuné vedomie o vlastnej dôležitosti. No, mám sa kde uchýliť. Láska je bolestou v Toronte tak ako v Bratislave. Aj keď je človek starý ako Matuzalem, stále môže nariekať: Prečo mám takú ostrú pamäť? Na Slovensku som žila dvadsať rokov, v Kanade vyše štyridsať. Tých prvých dvadsať bolo však iných než ďalšie roky. Bola som živšia, vnímala ostrejšie, dychtivejšie. V Kanade som si to nahradzovala tým, že som chodila na univerzitu najskôr v Toronte, potom v Guelphe. Predmet: anglická literatúra. Chýbajú mi už len dva kredity do bakalára. Dva kurzy zo Shakespearea. No mne nešlo o papier. Bola som blažená, že sa niečo dozvedám a že som medzi študentmi, ktorí vždy boli pre mňa najzaujímavejšia ľudská skupina. „Master“ z angličtiny má za mňa môj starší syn Andrej a doktorát si z toho istého vedného odboru na kalifornskej Berkeley robí moja brilantná vnučka Claire Marie, známa tiež ako Zezulienka. Vidno, že literárne gény nášho rodu žijú veselo ďalej. To je to, čo mi Kanada dala a za to jej budem vždy vďačná. Má však jednu zásadnú chybu: jej hovorová reč nie je slovenčina...

Ľuboš Jurík

.....
Rozhovory
.....Po rokoch

Fotografie Tomáš Singer

Literárne informačné centrum
Bratislava 2011